

УДК 002:316.77](477)

Василь Спрінсян,
кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри
документознавства
та інформаційної
діяльності ОНПУ

Олена Панькевич,
старший викладач кафедри
документознавства
та інформаційної
діяльності ОНПУ

Комунікаційне середовище документознавства в Україні (на прикладі Міжнародної науково-практичної конференції "Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології XXI століття")

У статті проаналізовано специфіку комунікаційного середовища документознавства в Україні. Конкретизовано поняття "комунікаційний простір" та "комунікаційне середовище"; доведено значущість конференції як елементу комунікаційного середовища.

Ключові слова: комунікативне середовище, комунікаційне середовище, комунікаційний простір, документознавство.

Постановка проблеми. Взаємодія учасників розбудови української документознавчої науки має ефективно відбуватися в сучасному і перспективному комунікаційному середовищі, задля чого його варто ґрунтовно дослідити.

Аналіз останніх досліджень. Становленню та зростанню ролі вітчизняної документознавчої науки в умовах сьогодення присвячено чимало досліджень, серед яких виокремимо роботи І. Антоненка, М. Вилегжаніної, В. Добровольської, О. Загорської, О. Збанацької, С. Кулешова, Н. Кушнarenко, Н. Леміш, Ю. Палехи, І. Петрової, В. Рудюк, С. Сельченкової, М. Слободяника, В. Спрінсяна, Л. Філіпової, Г. Швецової-Водки та інших.

Ґрунтовні дослідження комунікаційного середовища представлено в наукових працях В. Ільганаєвої, В. Різуна, А. Соколова, О. Швидкої тощо.

Зокрема, О. Швидка розглядає комунікаційне середовище в умовах інформаційного суспільства і окреслює напрями його розвитку [11].

Пізнавальні можливості загальнонаукових підходів до комплексного вивчення комунікаційного середовища документознавства висвітлила В. Добровольська (під науковим керівництвом М. Слободяника), зокрема у праці "Теоретико-методологічні засади дослідження комунікаційного середовища документознавства" [2] та інших.

Мета статті — виявити особливості комунікаційного середовища документознавства в Україні.

Відповідно до поставленої мети було розв'язано такі завдання: досліджено комунікаційне середовище документознавства на сучасному етапі розвитку; доведено значущість конференції як елементу комунікаційного середовища.

Виклад основного матеріалу. Стрімкий розвиток документознавчої науки неможливий без комунікації учасників спілкування. Уточнимо, *комунікація* — це:

- 1) система, в якій відбувається процес взаємодії;
- 2) передача інформації; зв'язок між комунікантом і реципієнтом; засоби створення, передавання та одержання інформації;
- 3) передача інформації в суспільстві, від людини (групи людей) до людини (групи людей); специфічна форма їхньої взаємодії у процесі життєдіяльності за допомогою мови та інших сигнальних форм зв'язку;

4) обмін інформацією [10, с. 107].

Аналіз наукової літератури надав можливість з'ясувати, що поняття "комунікація" науковці розкривають різнопланово, а саме як:

- обмін інформацією завдяки мові (засобу передачі інформації);
- обмін інформацією за допомогою технічних засобів (опосередкований процес передачі інформації);
- інтеракцію (організація взаємодії та впливу);
- перцепцію (чуттєве сприйняття як основа взаєморозуміння) тощо.

Спільні ознаки з комунікацією, котра характеризується інформаційним обміном у суспільстві, має *спілкування* як безпосередній засіб обміну інформацією, але здебільшого на рівні міжособистісної взаємодії.

Принагідно зауважимо, що в опрацьованих наукових джерелах дефініції "**комунікативний**" і "**комунікаційний**" взаємозамінюють одна одну як синонімічні. Поняття "комунікативний" розуміємо як *властивість*, тобто здатність до комунікації. Інакше кажучи, це наявність необхідних умов, які дають можливість суб'єктам взаємодіяти між собою. В аспекті пропонованого дослідження прикметник "комунікаційний" характеризує комунікацію як *процес* передачі та/або обміну інформацією від адресанта (відправника інформації) до адресата (одержувача).

Враховуючи викладене, в термінологічному полі наукових розвідок фігурує саме лексема "комунікація" (а не спілкування) та похідне від неї слово "комунікаційний".

Вважаємо за доцільне конкретизувати поняття "**комунікаційний простір**" та "**комунікаційне середовище**" для подальшого використання в аспекті дослідження, оскільки одні науковці розмежовують означені терміни, а інші ототожнюють.

Зокрема, Ф. Шарков поняття "комунікаційний простір" розглядає як сферу, в якій відбувається інформаційний обмін за допомогою комунікації; простір, де триває комунікаційний процес [9, с. 180].

Аналогічне, проте ширше визначення наводить М. Василік, який пояснює, що комунікаційний простір є системою численних комунікативних зв'язків, що виникають між різноманітними агентами комунікації, якими можуть

бути окремі люди, групи людей, соціальні інститути. Комунікаційний простір характеризується інтенсивністю і кількістю взаємодій між його агентами [3, с. 400].

Отже, **комунікаційний простір документознавства** розуміємо як *відкриту складну систему, яка забезпечує обмін інформацією (одержання/передачу) у світі між учасниками документознавчої науки та суміжних галузей знань*. Пояснимо, учасниками можуть виступати науковці з усіх країн світу.

На думку В. Льганаєвої [6, с. 1], комунікаційне середовище — це "...сукупність умов матеріально-речових, субстанційно-змістових, технологічних, організаційних, в яких здійснюється комунікаційна взаємодія і здійснюється комунікаційний процес".

Згідно з формулюванням В. Добровольської, комунікаційне середовище — "складна динамічна система, яка здійснює кумуляцію і розповсюдження документознавчого знання" [2, с. 28]. Автор поділяє її на складові — інфраструктурну і змістову. Перша — це інституції (реалізують комунікаційні процеси) та технічні засоби, канали комунікацій (забезпечують реалізацію комунікаційного процесу). До змістової складової автор віднесла документознавчі знання та документознавчу інформацію.

Узагальнюючи викладене, пропонуємо розглядати **комунікаційне середовище документознавства** як *відкриту складну систему, яка забезпечує (одержання/передачу) обмін інформацією в державі між учасниками документознавчої науки та суміжних галузей знань*.

Отже, комунікаційне середовище документознавства України є структурною складовою комунікаційного простору документознавства світу як ціле у цілому завдяки потужному використанню широкого різноманіття комунікаційних каналів. Уточнимо, під поняттям "комунікаційний канал" розуміємо певний спосіб спілкування, за допомогою якого повідомлення рухаються від комуніканта до реципієнта.

Вагоме значення для розвитку комунікаційного середовища документознавства в Україні мають дисертаційні дослідження та монографії провідних учених-документознавців: В. Бездраво, С. Кулешова, Н. Кушнарєнко, М. Слободяника, Г. Шведько-Водки та інших.

У підвищенні ефективності функціонування комунікаційного середовища документознавства важливу роль відіграють фахові видання, як-от: "Студії з архівної справи та документознавства", "Вісник Книжкової палати" та "Вісник Харківської державної академії культури", "Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія", "Теле- та радіожурналістика", "Вісник Львівського університету" (серія: Журналістика), "Держава та регіони" (серія: Гуманітарні науки, Соціальні комунікації) Класичного приватного університету, "Журналістика", "Наукові записки Інституту журналістики", "Образ", "Стиль і текст", "Інформаційне суспільство", "Українське журналістознавство", "Актуальні питання масової комунікації" Київського національного університету імені Тараса Шевченка, "Українська біографістика" Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, "Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства" Національної академії наук України, Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника тощо.

Ці професійні збірки дають можливість фахівцям у сфері документознавства оприлюднювати власні наукові здобутки у царині дослідження проблем та перспективних напрямів розвитку цієї галузі й споріднених наук.

Вагому функцію каналів комунікації виконують також веб-сайти таких провідних наукових установ, як "Український науково-дослідний інститут архівної справи та документо-

знавства", Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського, Національна парламентська бібліотека України, Книжкова Палата України тощо.

Особливе місце в системі комунікаційного середовища документознавства належить сайтам вищих навчальних закладів, які готують фахівців за спеціальністю "Документознавство та інформаційна діяльність", а саме: Київського національного університету культури і мистецтв, Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, Одеського національного політехнічного університету, Харківської державної академії культури, Рівненського державного гуманітарного університету та інші.

Згідно із дослідженням А. Шелестової, веб-сайт ВНЗ як канал комунікації має низку особливостей та переваг:

- інтерактивний характер комунікації;
- багатофункціональна модель комунікації "багато до багатьох", що містить модель "один до багатьох" та "один до одного", котра становить основу освітнього інтернет-середовища, дозволяє реалізувати широкий спектр видів комунікаційної взаємодії, виходячи із потреб користувачів та засобів, які вони застосовують;
- наявність контролю над пошуком та отриманням інформації дає змогу користувачам обирати активну позицію у процесі комунікації;
- широкий спектр видів надання інформації;
- висока гнучкість та масштабованість;
- можливість нелінійного пошуку документованої навчальної інформації, обумовлення [12].

Тісна та плідна комунікаційна взаємодія між учасниками української документознавчої науки відбувається насамперед завдяки конференціям у режимі "живого" спілкування, які дають дослідникам можливість не лише оприлюднювати результати наукових розвідок, а й очно обмінюватися досвідом.

Яскравим прикладом академічної взаємодії є Міжнародна науково-практична конференція "Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології XXI століття", яку від 2008 року щорічно проводять фахівці кафедри документознавства та інформаційної діяльності Одеського національного політехнічного університету (ОНПУ). Упродовж 15 років викладацький склад кафедри готує менеджерів-документознавців, фахівців соціально-ділових комунікацій для установ, підприємств, рекламно-інформаційних компаній та інших організацій.

Окрім ОНПУ, співзасновниками конференції є Міністерство освіти і науки України, Одеська обласна державна адміністрація, Одеська обласна рада, Одеська обласна універсальна наукова бібліотека ім. М. Грушевського, Харківська державна академія культури і мистецтв, Київський національний університет культури і мистецтв, Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова та ін.

Головна тематика конференції присвячена розробці та реалізації оптимальних схем і шляхів розвитку медіаосвіти, науки, інноваційної промисловості в галузі соціальних комунікацій: документно-інформаційної діяльності, професійно-ділових комунікацій тощо.

В успішно проведених восьми конференціях взяли участь провідні вітчизняні спеціалісти різних галузей документознавства та соціальних комунікацій, а також зарубіжні гості з Білорусі, Казахстану, Російської Федерації, Болгарії, В'єтнаму, Грузії, Іспанії, Італії, Китаю, Румунії, Сербії, США, Великої Британії та інших країн. Відбувалися пленарні й секційні засідання, круглі столи, майстер-класи, котрі проводили відомі вчені та методисти — автори програм, посібників і підручників з теорії та практики професійно-ділових комунікацій, документно-інформаційної діяльності в різних сферах. Обговорення наживо широкого кола актуальних теоретичних, методологічних та практич-

них питань у межах Міжнародної науково-практичної конференції "Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології XXI століття" сприяє підвищенню якості документознавчої науки й освіти в Україні.

Значну роль у розвитку комунікаційного середовища відіграють і нові види комунікацій, приміром мережа Інтернет. Зокрема, VII Міжнародна науково-практична конференція "Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології XXI століття" 2014 року відбулася одночасно і в онлайн-режимі, залучивши чимало віддалених учасників.

Результати науково-практичної діяльності конференції узагальнено у збірці матеріалів, які викладачі-учасники активно використовують як джерело нової інформації з питань, порушених на пленарних і секційних засіданнях.

За вісім років проведення конференції "Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології XXI століття" обговорено понад 800 наукових доповідей, в її роботі взяли участь 909 осіб, з них 152 іноземні учасники.

Важливим кроком до подальшого розвитку документознавства в Україні стало проведення 2015 року (за сприяння кафедри документознавства та інформаційної діяльності ОНПУ) Всеукраїнської студентської олімпіади зі спеціальності "Документознавство та інформаційна діяльність" як продовження традицій, розпочатих 2012 року у Донецькому національному університеті. Олімпіада сприяє підтримці та стимулюванню творчої молоді, підвищенню якості підготовки майбутніх фахівців у комунікаційному просторі документознавства України. В інтелектуальному змаганні взяли участь понад 30 учасників із 14 ВНЗ — переможці першого етапу олімпіади за профілем спеціальності, які виявили найвищий рівень знань і практичних навичок.

Отже, комунікаційне середовище документознавства України і надалі стрімко розвиватиметься завдяки використанню широкого різноманіття комунікаційних каналів. Ці інструменти дають учасникам процесу елементи для створення чи відтворення повідомлення. Серед них виокремимо конференції; наукові видання; веб-сайти провідних наукових установ України; сайти вищих навчальних закладів, які готують фахівців за спеціальністю "Документознавство та інформаційна діяльність" тощо.

Висновки. Отже, Міжнародна науково-практична конференція "Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології XXI століття" надає можливість студентам, викладачам, ученим, дослідникам царини документознавства щороку обмінюватися досвідом та академічними напрацюваннями, активно співпрацюючи в комунікаційному середовищі документознавства України.

Список використаної літератури

1. Добровольська В. В. Комунікаційне середовище документознавства в контексті спеціалізації підготовки фахівців / В. В. Добровольська // Інформаційна освіта та професійно-комуніка-

тивні технології XXI століття : зб. матеріалів III Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 11—13 верес. 2014 р.). — Одеса : Друк, 2014. — С. 53—57.

2. Добровольська В. В. Теоретико-методологічні засади дослідження комунікаційного середовища документознавства / В. В. Добровольська // Бібліотечний вісник. — 2014. — № 1. — С. 26—31.
3. *Основи* теорії комунікації / [под ред. М. А. Василика]. — Москва : Гардарика, 2003. — 615 с.
4. Паськевич О. О. Сучасні інформаційні технології та інформаційна культура суспільства (на прикладі інформаційно-документаційного забезпечення господарсько-договірної діяльності підприємства) // Аркадія. Мистецтвознавчий та культурологічний журнал. — Одеса : Гринь Д. С., 2015. — С. 56—59
5. Різун В. В. Начерки до методології досліджень соціальних комунікацій / В. В. Різун // Інститут журналістики. — Режим доступу: http://journal.lib.univ.kiev.ua/Nacherky_do_metodologiyi.pdf. — Назва з екрана.
6. *Социальные* комунікації (теорія, методологія, діяльність) : слов.-справочник / [авт.-сост. В. А. Ильганаева]. — Харьков : КП "Гор. типогр.", 2009. — 391 с.
7. Спрінсян В. Г. Інновації в сфері підготовки фахівців з документального менеджменту // Актуальні проблеми сучасного документознавства: методологія та практика підготовки фахівців із документознавства та інформаційної діяльності : зб. навч.-метод. і наук.-дослідн. матеріалів Всеукр. наук.-практ. семінару (м. Полтава, 12 листоп. 2014 р.). — Полтава : ПолтНТУ, 2014. — С. 12—18
8. Спрінсян В. Г. Особливості функціонування в електронному документознавстві інформаційно-комунікативної системи документального менеджменту // Держава та регіони. Серія Соціальні комунікації. — Запоріжжя, 2015. — № 1 (21). — С. 22—27.
9. Шарков Ф. И. *Основи* теорії комунікації / Ф. И. Шарков. — Москва : Перспектива, 2003. — 248 с.
10. Швецова-Водка Г. М. Документознавство: словник-довідник термінів і понять : навч. посіб. / Г. М. Швецова-Водка. — 2-ге вид., стер. — Київ : Знання, 2012. — 319 с.
11. Швидка О. Б. Напрямки розвитку комунікаційного середовища доби інформаційного суспільства / О. Б. Швидка // Світ соціальних комунікацій. — 2012. — № 5. — С. 71—74.
12. Шелестова А. М. Веб-сайт ВНЗ як комунікаційне середовище функціонування електронної навчальної документації / А. М. Шелестова // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. — 2011. — № 4. — С. 47—53.

В статтю проаналізована специфіка комунікаційної середовища документознавства в Україні. Конкретизовані поняття "комунікаційне просторове" і "комунікаційна середовище"; доведена значимість конференції як елемента комунікаційної середовища.

In the article the specific of of communication environment of scientific discipline of documentation is analysed in Ukraine. Specified concepts "communication space" and "communication environment"; meaningfulness of conference is well-proven as an element of of communication environment.

Надійшла до редакції 19 січня 2016 року